

Б. Патон, президент НАН України, академік НАН України:

«Детально результати роботи академії розглядатимуться, як зазвичай, на черговій сесії загальних зборів НАН України. Президія визначила термін її проведення, а саме: 10–14 квітня. Але вже сьогодні можна впевнено стверджувати, що попри фінансові та істотні ресурсні обмеження академія продовжувала наполегливо працювати, а наші вчені – отримувати вагомі результати на багатьох сучасних й актуальних напрямках науки та техніки. І це, на мій погляд, є головним підсумком минулого року.

Серед прикладів цікавих досліджень, а їх чимало, можна навести, зокрема, вивчення в окремих інститутах академії властивостей графену – одноатомного за товщиною шару графіту. Він був відкритий приблизно п'ять років тому, що було відзначено Нобелівською премією, проте спершу вражаючі електронні характеристики графену були невідомі. Дослідження графену належать, безумовно, до переднього фронту сучасної фізики й технології. Зважаючи на це, питання про графен було винесено на розгляд президії академії, яка заслухала відповідну наукову доповідь. Адже саме наші фізики-теоретики зуміли довести, що та як має бути виміряно, щоб встановити унікальні параметри графену. Ці роботи набули надзвичайного визнання, і майже всі дослідники графену у світі користуються формулами, отриманими в нашій академії.

<...> Також заслуговують на особливу увагу розробки наших учених у галузі декаметрової радіоастрономії. Протягом останнього року зроблено значний крок у модернізації та використанні найбільших у світі радіотелескопів УТР-2 і УРАН, а також у створенні Гігантського українського радіотелескопа (ГУРТ). Нові науково-технічні рішення та ідеї українських радіоастрономів випробовуються і впроваджуються не лише на вітчизняних інструментах. Зокрема, за спільним міжнародним проектом вони використовуються на радіотелескопі, що будується у Франції. Зазначу, що в цілому досягнення радіоастрономів НАН України визначають світовий рівень у цій науковій галузі та мають широке міжнародне визнання.

Ще одним вагомим науковим внеском є створення нашими біологами Колекції рекомбінантних антитіл людини та гібридом-продуцентів моноклональних антитіл. Вона є потужним фондом штамів клітин-продуцентів антитіл, джерелом моноклональних антитіл до ряду функціонально важливих білків людини та антигенів збудників інфекційних хвороб і дуже цінним ресурсом для дослідження та діагностики порушень системи гемостазу крові. За розмірами, унікальністю, значенням для розвитку фундаментальних та прикладних досліджень ця колекція заслуговує на віднесення до об'єктів, що становлять національне наукове надбання.

Значного, як сказав, навіть пріоритетного розвитку набули дослідження та розробки в галузі сучасних біотехнологій. Досягнення культури тканин та органів, молекулярної генетики, геноміки й генетичної інженерії закладають нові можливості для істотного підвищення ефективності селекції та насінництва рослин, створення нових цінних генотипів рослин і тварин, розроблення рекомбінантних вакцин і діагностиків. Наразі існує ряд нових біотехнологічних розробок наших учених, створених у тому числі й спільними зусиллями з Національною академією аграрних наук. Чимало з них уже готові до впровадження.

Ми провели в минулому році спільне засідання президій НАН та НААН України, де розглянули можливі шляхи подальшого розвитку біотехнологій та їх роль у вирішенні проблем продовольчої безпеки держави. Це дуже важливе питання, оскільки цілком зрозуміло, що раціональне використання природного потенціалу України із застосуванням сучасних біотехнологій може вивести країну на одне з провідних місць у світі з виробництва сільськогосподарської продукції.

Слід відзначити також наполегливу роботу минулого року соціогуманітаріїв академії щодо поглибленого дослідження актуальних проблем суспільно-політичного, соціально-економічного й культурного розвитку України. Так, уперше здійснено класифікацію та систематизовано канали впливу державної регуляторної політики на поточну й довгострокову фінансову стабільність промислових підприємств. Проведено комплексне дослідження нерівних можливостей дітей в Україні. Підготовлено аналітичну доповідь “Соціальне залучення в Україні: європейський вибір та інституції соціального сектору”. Обґрунтовано фінансово-правові механізми запровадження стандартів соціальної відповідальності бізнесу в Україні. Вагомими результатами 2011 р. є видання 10-го тому “Енциклопедії сучасної України” та восьмого тому “Енциклопедії історії України”.

Важливо й те, що незважаючи на обмежене цільове фінансування народознавчі установи академії провели комплексні фольклорно-етнографічні експедиції до Запорізької, Рівненської, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Чернівецької, Дніпропетровської, Чернігівської, Херсонської областей та Автономної Республіки Крим. Завдяки цьому зібрано унікальні пам’ятки народної культури й мистецтва.

<...> Питання залучення та закріплення талановитої молоді в науковій сфері постійно перебуває в полі зору академії. Ідеться про активну роботу багатьох наших учених зі школярами, значну підтримку та тісну співпрацю з Малою академією наук, цільову підготовку студентів у спільних з провідними університетами науково-навчальних структурах. В академії та на

загальнодержавному рівні здійснюється цільова підтримка здібних молодих науковців у вигляді премій, стипендій, грантів на проведення досліджень і видання наукових праць. І можу відзначити, що всі ці зусилля, уже досить довготривалі, позитивно позначаються на чисельності молодих учених в академії. За спостереженнями, які здійснюються з 1999 р., кількість молодих учених збільшилася з того часу в 2,6 раза, і в два рази – молодих кандидатів наук. На сьогодні майже кожний п'ятий науковий співробітник у нашій академії є молодим ученим та кожний шостий кандидат наук – віком до 35 років.

Але зрозуміло, ці показники є вкрай недостатніми. Для кардинальної зміни ситуації на краще необхідні додаткові та масштабні заходи з боку держави. Так, перспективним є створення на базі наших провідних інститутів академічних університетів з підготовки магістрів з найновіших напрямів науки й техніки, з яких вищі навчальні заклади не мають достатнього кадрового й матеріально-технічного забезпечення. Це, звичайно, потребує внесення відповідних змін до чинної законодавчо-нормативної бази, а саме: надання НАН України окремих повноважень з керування в галузі вищої освіти. До речі, позитивний досвід такої академічної магістратури існує в деяких інших державах.

Також досвід свідчить, що нині вирішальними чинниками, які можуть спонукати молоду людину до роботи у вітчизняній науці, є створення належних умов для реалізації своїх ідей на сучасному науковому обладнанні та забезпечення реальних перспектив отримання житла. Останнім часом наукова молодь не мала можливості отримати пільги на кредитування житла. І дуже добре, що в жовтні 2011 р. Кабінет Міністрів затвердив План заходів із залучення молодих учених до роботи в наукових установах та вищих навчальних закладах. Відповідно до нього в Україні буде запроваджено довгострокове безвідсоткове кредитування для будівництва чи реконструкції та придбання житла молодими вченими, буде також збільшено розміри стипендій Президента України та Кабінету Міністрів України. Треба сподіватися, що це покращить залучення молоді до наукової сфери. У протилежному випадку існує реальна загроза, що молодий науковець шукатиме себе в інших сферах діяльності чи за межами України. А без молоді наука не матиме майбутнього. І не тільки наука. Саме обдарована молодь є запорукою модернізації економіки держави та її сталого розвитку» *(За підсумками року. Інтерв'ю президента НАН України акад. НАН України Б. Є. Патона журналу «Вісник Національної академії наук України» / Бесіду вела Ю. Мазурок // Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2012. – 27.01).*